

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

1
2024

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 788 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarning roli va ahamiyati.....	10
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda konseptual, ilmiy, innovatsion yondashuvning zarurati	16
Gulnora Abdurahmonova	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish muammolari va uni bartaraf etish yo'llari	22
S. R. Topildiyev	
Milliy strategik maqsadlar: ekologik va bojxona boshqaruvi mexanizmlarining maqbul kombinatsiyasi	28
Muratova Shohista Nimatullayevna	
Green Economy in Tourism in Uzbekistan.....	32
Alieva Makhbuba Toychievna	
Инновационные подходы в сельском туризме: "Зеленые маршруты"	36
Голышева Елена Вячеславовна	
Mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasining ustuvor yo'nalishlari	42
Vaxabov Abduraxim Vasikovich, Nazarov Nazirjon Narzilloevich	
To'qimachilik sanoati korxonalarini barqaror rivojlantirish omillari.....	47
A.Yu. Mardanov	
Turizmni qayta jonlantirish strategiyasini ishlab chiqishda turizmni rejalashtirishning istiqbollari.....	52
A'zamov Saidakbarxon Avazxon o'g'li	
O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishi asosida barqaror rivojlanishga erishish	57
Abdullayev Elyorbek Odiljon o'g'li	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	62
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Turistik hududlarning barqaror rivojlanishini baholash metodologiyasida integral baholash ko'rsatkichlarini aniqlashning nazariy jihatlar.....	66
Asraqulov Abduraxmon Sultonovich	
Iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda "yashil" iqtisodiyot va uning ayrim masalalari.....	70
Axunova Shoxistaxon Nomonjanovna, Sultonova Gulbaxor Shoxnazimovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi faoliyatining nazariy tamoyillari va o'ziga xos xususiyatlari.....	74
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Mintaqa iqtisodiyotida agrar soha samaradorligini oshirishning ahamiyati.....	78
Butanova Dilnoza Rustamovna	
Global krizislar va ularning turizm iqtisodiyotiga ta'siri.....	83
Hallakova Barnoxon bahodirjonovna	
Agroturizm faoliyati rivojlanishining xorijiy tajribalari va ularda faoliyatni rivojlantirish modellarining qo'llanilishi.....	95
Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li	
Yashil iqtisodiyotni kreditlashda banklarning o'rni.....	101
Ibragimova Sevara Muxamedjan qizi	
Qurilish materiallari sanoati korxonalari samaradorligini baholash masalalari.....	104
Isayev Jakhongir Muzaffarovich	
Iqtisodiyotni islomiy moliya tamoyillari asosida moliyalashtirish amaliyotini joriy etish istiqbollari	110
Kasimov Baxtiyor Usmanovich	
Oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning iqtisodiy mexanizmi.....	113
Mahamatova Maftuna	
Turizm xizmatlar bozorida raqobatbardoshlik ko'rsatkichlarini takomillashtirish imkoniyatlari.....	119
Nurfayziyeva Mohinur Zayniddinovna	

Islom moliyalashtirish xizmatlari asosida kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish usullari.....	124
Said Po'latov Maxamedovich	
Using Innovative Technologies in Hotels as a Factor of Sustainable Development of Tourism Industry	128
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li	
Dorivor o'simliklar yetishtirishning dunyo mamlakatlari iqtisodiyotidagi o'rni va xalqaro bozor savdosida prognozlar.....	135
To'xtabayev Jamshid Sharofiddinovich, Maftuna Ermatova Arslonbek qizi	
O'zbekistonga turistlar tashrifini ko'paytirishda raqamli texnologiyalarning o'rni	142
Toshmurod Kulmanov	
Agrobiznesni moliyaviy quvvatlash va rivojlanish istiqbollari	147
Tursunova Dilnavo Islomovna	
Oziq-ovqat bozorini qandolat mahsulotlari bilan to'ldirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish.....	150
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Yoshlar turizmini rivojlantirish holati va uni takomillashtirish yo'llari.....	159
Allayor Norboyev Ismoilovich	
Biologik aktivlarni baholashning uslubiy jihatlarini takomillashtirish.....	162
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilishga uslubiy yondashuvlari.....	168
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich	
Suv resurslaridan samarali foydalanishda suv solig'ining ahamiyatini oshirish	174
Ikramov Nuriddin Kamolitdinovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bog'liq tushunchalarining nazariy masalalari	179
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Temur Olimovich Mamayunusov	
Aglomeratsiya iqtisodiyoti – Agglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanishni harakatlantiruvchi omili sifatida	185
Raximbayev Akmal Azatboyevich	
Korxonalarni boshqarish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish mexanizmlari	190
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
Globalashuv sharoitida turizm sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	195
Salimov Dilshodbek Davronovich	
To'qimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi.....	199
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich	
Oziq-ovqat sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirish yo'llari	203
Nilufar Umarova	
O'zbekistonda transport xizmatlari ko'rsatilishi tahlili	207
Xasanov Sarvar Ulug'bek o'g'li	
Agrar sektorga jalb qilingan investitsiyalarning sohadagi intensiv iqtisodiy o'sishga ta'sirining tahlili	213
Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatlarda auditning xalqaro standartlarini qo'llash xususiyatlari	220
Meliyev Isroil Ismoilovich	
Raqamli bank xizmatlarini yanada takomillashtirish: muammolar va yechimlar	227
Melikov Otabek Maxmadiminovich	
Innovatsion iqtisodiyotda inson kapitalining tutgan o'rni.....	232
Abdikarimov Islombek Ibragimovich	
Kimyo sanoati korxonalarini boshqarish modellariga oid zamonaviy tajribalar.....	237
Avulchayeva Feruza Djurakuziyevna	
Задачи предмета «русского языка» на современном этапе	243
Адилова Солияхон	

Tijorat tashkilotlarining investitsiya faoliyati	247
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li	
Korrelyatsion-regression tahlil orqali turizm xizmatlari samaradorligini oshirish mexanizmlari.....	252
Gapparov Azim Qayumovich	
O'zbekistonda monetizatsiya darajasi va uni makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri.....	258
Isayev Atabek Djurabayevich	
Prospects for the Development of Bond Circulation in the Capital Market.....	266
Jurabek Sobirov	
Ta'lim xizmatlari bozorida oliy ta'lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili.....	270
Kuldashev Sherzod Alimardonovich	
Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularning barqaror iqtisodiy o'sishdagi roli	276
Mamadiyeva Dilrom Ravshon qizi	
Surxondaryo viloyatlarning marketing salohiyatini shakllantirish holati tahlili	280
Mamadjanova Tuyg'unoy Axmadjanovna	
Improving Internal Control System	287
Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlarini targ'ib qilishda OTMLar veb-saytlari samaradorligini oshirish.....	291
Musayev Bekjon Shukurillayevich	
Korxonaning narx-navo tizimi va narx siyosatini tahlil qilish	298
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhkomovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari.....	302
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Xizmatlar ko'rsatish subyektlarida biznes-modellarining raqamli transformatsiyalashuv konsepsiyalari.....	306
N. B. Yahyoxonov	
Mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi kredit tashkilotlarining samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili.....	311
Nazarova Muslima Nazarovna	
Sanoat korxonalarida aylanma mablag'lardan foydalanishning ilmiy-amaliy jihatlarini	317
Nurmatov Mirzaakbar Mirzaaliyevich	
Biznesni yuritishda korxonalararo integratsion jarayonlarni rivojlantirish masalalari.....	322
Olimova Nodira Xamrakovna	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari: tahlil va istiqbollar	329
Oppoqxonov Nurmuhammadxon Po'latxon o'g'li	
O'zbekistonda davlat korxonalari transformatsiyasini jadallashtirish yo'nalishlari.....	333
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Aholining turmush darajasini oshirish sharoitida mehnat bozori transformatsiyasining dinamikasi	338
Rahimboyev Muxtorbek Ikrom o'g'li	
Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashtirish samaradorligini yanada oshirish usullari.....	341
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Aholi moliyaviy savodxonligiga investitsiya kiritishning ahamiyati.....	345
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda valyuta siyosatini samarali tashkil etish.....	350
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	
Sharq va G'arb tamaddunida gender qarashlar	355
Samandarova Gulxayo Abduraim qizi	
Imkoniyati cheklanganlarga to'siqsiz turizm xizmatlarini tashkil etish istiqbollari	359
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
To'qimachilik korxonalarining inqirozga qarshi boshqaruvida davlat tomonidan tartibga solishning ahamiyati	363
Todjimamatova Mashxura Erkinovna	
Mintaqalarning ekologik-iqtisodiy xususiyatlari va ularning barqaror rivojlanish bilan bog'liqligi	367
Toshboyev Muzaffar Muxtorovich	

Перспективы развития сферы услуг в Узбекистане.....	373
Tsoy Marina Petrovna, Li Marina Rudolfova, Romashkin Roman Anatolyevich	
Opportunities for Bicycle Tourism in Zomin, Bulungur and Bakhmal Districts.....	379
Urozaliev Elyor Shuxrat ogli, Xujamov Bobur bahodir ogli, Saydullayev Abbosjon Murodovich	
Pul-kredit siyosati va moliyaviy inqiroz: uslubiyot va saboqlar	384
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Korxonalarda barqaror rivojlanishni tatbiq etish istiqbollari.....	391
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Telekommunikatsiya korxonalari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	396
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Milliy iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini kengaytirish imkoniyatlari.....	402
Xuseynova Feruzabonu Mamadaliyevna	
O'zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	405
Yo'ldosheva Dilnoza G'ayrat qizi	
Необходимость соблюдения этических норм в профессиональной деятельности бухгалтеров	408
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна	
Mintaqalarda kichik innovatsion korxonalarni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	412
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Axmadjanov Ilyosbek Ilxomjon o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishini nazariy masalalari.....	416
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Abduraxmonov Sherali Sharifjonovich	
Пути повышения прозрачности бюджета Республики Узбекистан.....	420
Адашов Гайрат Рустамович	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	424
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Тенденции и факторы развития пищевой промышленности в Узбекистане	432
Б. А. Хакимов	
Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции.....	438
Бабаева Гузаль Яшиновна	
"Sirdaryo" va "Sirdaryo-Farm" erkin iqtisodiy zonasidagi xorxonalari erishgan yutuqlari, berilgan imtiyozlar va yaratilgan shart-sharoitlar to'g'risida	444
Davlayev G'olib Ashurovich	
Milliy iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalarning tahlili	447
Djalilov Dostonbek Abduazizovich	
Ishlab chiqarish tafovutining Markaziy Bank monetar siyosati qarorlariga ta'siri.....	452
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich	
O'zbekistonda innovatsion jozibadorlik asosida oliy talim xizmatlarini rivojlantirish.....	457
Jonuzokov M. K.	
Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishda xorij tajribasidan foydalanish.....	461
Ismailov Allayor Rashidovich	
Особенности формирования ценовой стратегии на рынке плодоовощной продукции.....	465
Исроилов Абдурашид Абдурахманович	
Iqtisodiyotni globalashuvi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish	471
Kalandarova Nargiza Narimanovna	
Проблемы регулирования и защиты инвесторов в развитии электронной коммерции и пути их решения	475
Кенжебаева Гульфуза Рахматиллаевна	
Сущность, цели и задачи определения уровня финансовой устойчивости предприятия в современных условиях	478
Киличев А. А.	
Sug'urta tashkilotlari tomonidan taqdim etiladigan hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish	485
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich	

Классификация институциональных факторов, определяющих предпринимательскую активность в Узбекистане.....	490
Курпаяниди Константин Иванович	
Ho'jalik yurituvchi subyektlarning kredit va qarz mablag'laridan foydalanish samaradorligi tahlilini takomillashtirish.....	497
Mahmudova Go'zal Samadjon qizi	
Muqimiy ijodiDA milliy uyg'onish va iqtisodiy, falsafiy qarashlar	502
Muxlisa Muxitdinova	
Совершенствование управления портфелем залогов для обеспечения финансовой устойчивости: инсайты и рекомендации для Узбекистана	505
Наимов Шахрух	
Определение специфических особенностей и факторов влияющие на процесс внедрения международных требований и стандартов в коммерческих банков Республики Узбекистан.....	509
Хайдаров Зохир Шаривович , Каражанова Гулноза Толлиевна, Хайдари Фидои Зохи Зода	
Inson kapitalida mujassam bo'lgan fazilatlar, ularning jamiyat rivojlanishidagi o'rni va roli	514
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Sevara Abdinazarovna Babanazarova, Mexrangiz Olimovna Mamayunusova	
Развитие рыночных отношений и усиление их влияния на рост объёмных и качественных показателей культурного туризма.....	521
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Основные направления цифровой трансформации в банковском секторе.....	525
Рахимова Гавхар Ойбековна	
O'zbekistonda ayollarni tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda bank kreditlarining roli	530
Saidova Subhinigor Azizovna	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish asosida kambag'allikni qisqartirishning innovatsion yo'llari	535
Sultonov Shodiyor Abduhalilovich, Nazarov Asqar Anvar o'g'li	
Yuridik shaxslar mol-mulkiga soliq solishning o'ziga xos xususiyatlari	541
Umirov Xurshid Islomovich	
Korxonalar va tashkilotlarni modernizatsiya qilish jarayonlari.....	545
Fayziyeva Dilafuz Shuxratovna	
"Авеста" – исторический источник экономической мысли в Древней Средней Азии	549
Хакимов Назар Хакимович, Садиков Анвар Каримович	
Приоритетные направления развития теории формирования финансовой политики предприятия	555
Хамдамов С. Ф.	
Innovatsion rivojlanish sharoitida inson resurslarini strategik boshqarish.....	562
Xasanova Nafisa Shavkatovna	
Mehnat bozorida mehnat resurslaridan samarali foydalanishda yoshlar bandligini takomillashtirish.....	566
Xuvaydullayeva Iroda Xusniddin qizi	
Sanoat korxonalari faoliyati samaradorligi va raqobatbardoshligini baholashga doir uslubiy yondashuvlar.....	572
Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna	
Amir Temur davrida hunarmandchilik siyosatining o'ziga xos iqtisodiy xususiyatlari	578
Zikrillayev Jaxongir Sarvar o'g'li, ilmiy rahbar: Nasimov Baxtiyor Vasiyevich	
Infratuzilma obyektlari rivojlanishining turizm sohasidagi o'rni.....	583
Toyrova Amina Baxtisher qizi	
Korxonalarda moliyaviy investitsion portfelni jalb qilish va rag'batlantirishning zamonaviy shakl va usullari tahlili	588
Haydarov Humoyun Begmurod o'g'li	
Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini tadqiq etishga konseptual yondashuvlar	592
K. Q. Tajibayev	
Бухгалтерский учет дебиторской и кредиторской задолженности в современной экономике	599
Камолова Феруза Кахрамоновна	

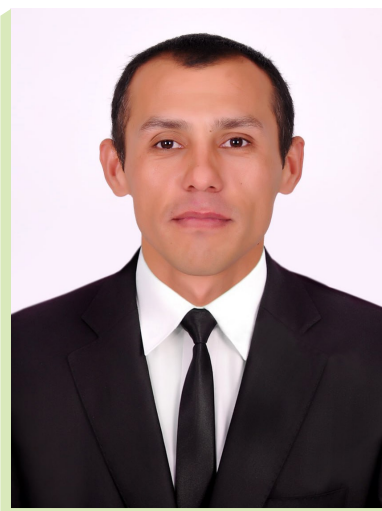
O'zbekistonda mehmonxona sohasidagi mahalliy boshqaruv tizimini takomillashtirish yo'llari.....	603
Mirzayeva Lola Shavkatovna	
Turizmni rivojlantirishda "yashi" marketingni o'rni.....	607
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
Inson kapitalini boshqarishning xorij tajribasi.....	612
Ruzmetova Gulira'no Atabekovna	
Agrasanoat majmuasida oziq-ovqat mahsulotlarini yetishirish va qayta ishlashda klasterlarini rivojlantirishning xalqaro tajribalari.....	620
Salixov Sherzod Abduxakimovich	
Mamlakatimizda mehnat bozorida ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish	625
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna	
Budjetdan tashqari mablag'lar hisobi va nazoratini takomillashtirish	628
Ostonokulov Azamat Abduraimovich, Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida investitsion jarayonlar rivojlanishining xorij tajribasi	635
Miyassarov Davron Abdurashid o'g'li	
Xizmat ko'rsatish va servis sohasida mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash ko'rsatkichlari.....	640
Muhammadamin Erdon o'gli Erdonov	
Инновационные направления развития сферы услуг как фактор экономического роста.....	644
Насиров Дилшод Фархадович	
Влияние прямых иностранных инвестиций (пии) на экономику Узбекистана	654
Юлдашев Нодирбек Сайдибурханович	
Qulay investitsiya muhiti – xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishning asosiy omilidir.....	659
Hoshimov Jahongir Ravshanbek o'g'li	
Biznesni loyihaviy moliyalashtirish va uning asosiy yo'nalishlari.....	664
Razzakov Jasur Xamraboyevich	
Inflation and Unemployment: Evidence from Uzbekistan	670
Mahmudov Nosir, Nabiyeva Nargizaxon Nuriddin qizi	
Milliy mahsulotlarni jahon bozoriga olib chiqishda marketing strategiyalaridan foydalanish	677
Meliqulov Abduhalil Norinovich	
O'zbekistonda kichik sanoat zonalarini tashkil etish va rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ustuvor yo'nalishlari	683
Ortiqov Avazbek Bahrom o'g'li	
Rene Dekart va Blez Paskal ta'limotlarida ratsional g'oyalar komparativistikasi.....	689
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
Sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishining nazariy-uslubiy asoslari.....	694
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
The Importance of the World Trade Organisation (WTO) and Uzbekistan's Efforts to Join It.....	699
Urozaliev Elyor, Khoshimova Sevara	
Jismoniy tarbiya va sport muassasalarini moliyalashtirishdagi mavjud muammolar.....	705
Abduqaxorov Ulug'bek Abdug'aniyevich	
Yangi O'zbekistonda turizmning drayver sifatida barqaror rivojlanish yo'nalishlari	709
Tuxliyev Iskandar Suyunovich	
Mahalliy soliqlar va yig'implarning iqtisodiy mohiyati hamda ularni undirishning xususiyatlari	713
Tuychiyev Kamoliddin	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	717
Yadgarov Nodir Ravshanovich	
Organik qishloq xo'jaligiga o'tish bosqichlarining tashkiliy jihatlar va iqtisodiy asoslari.....	723
Amirqulov Shuxrat Olimovich	
Davlat xaridlari jarayonida e'tiborsiz ijrochilarni imkoniyatini cheklash masalalari	727
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	

O'zbekiston iqtisodiyotida investitsion loyihalarni faol tashkil etish istiqbollari	730
Utkurov Kozimjon Dilmurod o'g'li	
Iqtisodiy o'sishni ta'minlashda transport tadbirkorligi faoliyatini rivojlanish imkoniyatlari	733
M. Masharipova, I. Ruzmetova, D. Kuramboyeva	
Sug'urta faoliyatini takomillashtirishda andarrayting xizmatining o'rni	737
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
O'zbekistonda eksportni sug'urtalash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo'nalishlari	741
Qarshiyev Keldiyor Eshpulatovich	
Kambag'allikni qisqartirishda aholini tadbirkorlikka yo'naltirish	745
Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Yoqilg'i-energetika korxonalarining moliyaviy barqarorligining ilmiy nazariy asoslari	749
Xusanov Qaxramon Nishonovich	
Оценка результатов реформы бухгалтерского учета в Республике	753
Киличева Фарида Бешимовна, Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
Эффективность программ соответствия в различных компаниях	757
Ахмедов Бехзод Ахмедович	
Элементы системы внутреннего контроля в выбранном финансовом институте	762
Хасанов Кахрамон Ахмаджанович	
Authentic Leadership Unleashed: A Comparative Analysis of Leadership Styles	767
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi moliyaviy risklarni boshqarishning ilg'or xorij tajribalari	774
Madiyarov Sanjar Gulyamovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida xarajatlar hisobining uslubiy masalalari takomillashtirish	781
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich, Umaraliyev Isomidin Ismonjon o'g'li	

DORIVOR O'SIMLIKLAR YETISHTIRISHNING DUNYO MAMLAKATLARI IQTISODIYOTIDAGI O'RNI VA XALQARO BOZOR SAVDOSIDA PROGNOZLAR.

To'xtabayev Jamshid Sharofiddinovich

I.f.f.d. (PhD), Geologiya fanlari universiteti
"Iqtisodiy geologiya" kafedrasida dotsenti

Maftuna Ermatova Arslonbek qizi

Termiz agrotexnologiyalar instituti doktoranti

Annotatsiya: Bugungi kunda shiddat bilan rivojlanayotgan O'zbekiston uzoq yillar davomida xalqaro iqtisodiy muhitda o'zini k o'p jihatdan agrar mamlakat sifatida namoyish etib kelgan. Bunda xalqaro bozorlarda asosan paxta, bug'doy, meva-sabzavot va poliz ekinlarini sotuvga chiqarib kelganimiz. So'nggi yillarda qishloq xo'jaligiga bo'layotgan alohida e'tibor va xalqaro bozorda yuqori qiymatli ekinlarga bo'layotgan talab, bir tomondan yuqori qiymatli o'simliklarni xalqaro bozorga taqdim etish har tomonlama foydali va daromadli ekanligini hisobga olgan holda bugungi kunda dorivor o'simliklarni yetishtirish va ularni xalqar bozorga taqdim etish masalalari kun tartibimizda alohida o'rin egallab turibdi. Ushbu maqola bugungi kunda xalqaro bozorda dorivor o'simliklarga bo'layotgan talablar va ularga mamlakatimiz taqdim etayotgan takliflar haqida. Shu o'rinda xalqaro bozorga to'g'ri yo'sinda taklif etish ishlari bo'yicha marketing tajribalari ham keltirib o'tilgan. Birinchidan, bugungi kunda mamlakatimiz yetishtirayotgan dorivor o'simliklar hajmi va ularning holatiga e'tibor qaratildi, ichki va tashqi bozorga taklif etish jarayonlarida tahdid va ularning sabablari o'rganildi. Bunda, tadqiqot dorivor o'simliklarga asoslangan o'simliklar bozori tizimini tanqidiy o'rganib chiqdi, ayniqsa sanoatni xaritalash uchun funksiya yoki yetishtirishning qiymat zanjiriga alohida e'tibor qaratildi. Bozor tizimini tushunish uchun, uni tubdan analitik tarzda sarhisob qilish uchun kuchli tomonlari, zaif tomonlari, o'rganildi, shu bilan bir qator o'rganilgan ilmiy tadqiqotlar natijalari va ular asosida kelgusidagi prognozlar ko'rib chiqildi. Shu yo'sinda natijalar tahlil qilinib a rivojlanishi uchun foydali fikrlarni taqdim etildi.

Kalit so'zlar: Dorivor o'simliklar savdosi, xalqaro bozor, talab va taklif, mamlakatlar reytingi, iqtisodiy foyda, savdo, Tashqi bozor, malakat aholisi ish bilan ta'minlanishi, marketing.

Abstract: Uzbekistan, which is rapidly developing today, has for many years presented itself as an agrarian country in the international economic environment. We mainly sell cotton, wheat, fruits and vegetables and rice crops in the international markets. In recent years, the special attention paid to agriculture and the growing demand for high-value crops in the international market, on the one hand, taking into account the fact that it is beneficial and profitable to present high-value plants to the international market, today medicinal The issue of growing plants and presenting them to the national market has a special place in our agenda. This article is about today's demands for medicinal plants in the international market and the proposals that our country presents to them. In this place, the marketing experiences of offering to the international market in the right direction are also mentioned. First, attention was paid to the size and condition of medicinal plants grown in our country today, threats and their causes in the processes of offering to the domestic and foreign markets were studied. In doing so, the study critically examined the plant market system based on medicinal plants, with particular emphasis on the value chain of function or cultivation to map the industry. In order to understand the market system, its strengths and weaknesses were studied in order to summarize it in a fundamentally analytical way, and the results of a number of scientific studies and future forecasts based on them were considered. At the same time, the results were analyzed and useful ideas for the development were presented.

Key words: Trade of medicinal plants, international market, supply and demand, market analytics, economic benefit, employment of qualified residents, trade, marketing.

Аннотация: Узбекистан, стремительно развивающийся сегодня, на протяжении многих лет позиционировал себя в международной экономической среде как аграрная страна. В основном мы продаем хлопок, пшеницу, фрукты и овощи, а также рис на международных рынках. В последние годы особое внимание уделяется сельскому хозяйству и растет спрос на высокоценные культуры на международном рынке, с одной стороны, принимая во внимание тот факт, что представлять высокоценные растения на международном рынке выгодно и выгодно., сегодня лекарственные. Вопрос выращивания растений и их представления на отечественном рынке занимает особое место в нашей повестке дня. В данной статье речь идет о сегодняшних требованиях к лекарственным растениям на международном рынке и о предложениях, которые им представляет наша страна. Здесь также упоминается маркетинговый опыт предложения на международном рынке в правильном направлении. В первую очередь было обращено внимание на размеры и состояние лекарственных растений, выращиваемых сегодня в нашей стране, изучены угрозы и их причины в процессах предложения на внутренний и внешний рынок. При этом в исследовании критически рассмотрена система рынка растений, основанная на лекарственных растениях, с особым упором на цепочку создания стоимости функций или выращивания для составления карты отрасли. Для понимания рыночной системы были изучены ее сильные и слабые стороны с целью ее фундаментального аналитического обобщения, а также рассмотрены результаты ряда научных исследований и основанные на них прогнозы на будущее. При этом были проанализированы результаты и представлены полезные идеи для развития.

Ключевые слова: Торговля лекарственными растениями, международный рынок, спрос и предложение, рейтинг стран, экономическая прибыль, торговля, Внешний рынок, занятость населения страны, маркетинг.

KIRISH

Dorivor o'simliklar har qanday davrda iqtisodiyot, tibbiyot sohalarida alohida e'tirofli o'rinda turgan. Hozirgi vaqtda turli xil hildagi dorivor hushb o'y o'simliklardan dunyo aholisining to'rtidan uch qismidan ko'prog'i foydalanayotgani taxmin qilinmoqda ^[1]. Ma'lumotlarga qaraganda, bugungi kunda tijorat dori-darmonlari va farmasevtika preparatlari taxminan 60% hollarda o'simliklardan kelib chiqadigan faol komponentlarni o'z ichiga oladi ^[2]. Dorivor o'simliklar ekotizimimizning muhim qismlaridir, shuning uchun biologik xilma-xillikni saqlash va qo'llab-quvvatlash uchun barqaror boshqaruv va tijoratlashtirish o'rtasidagi kelishuvni tasdiqlash uchun yovvoyi dorivor va hushb o'y o'simliklarni yetishtirish va ularni barqaror hosilini yig'ish amaliyotidan foydalanish kerak. Dorivor o'simliklarga talab har doim kuchli bo'lgan. Xususan, so'nggi yillarda ekologik holatning yomonlashib borayotganligi va bir vaqtda insonlar turmush tarzi yaxshilanib borayotgani tufayli yer yuzi aholisi sekin astalik bilan o'z sog'liklariga alohida e'tibor berishni boshlashgan. Insonlar kasallikni davolashni emas balki, uni oldini olishni ko'proq afzal ko'rishmoqda. Ayollar ham, erkaklar ham, bir vaqtning o'zida yosh, jozibador va uzoq umr kechirishni istashmoqda, bu esa o'z navbatida davolovchi dori darmonlar emas, balki biologik faol qo'shimchalar yoki tabiiy mahsulotlarga bo'lgan talabni oshiradi, bu esa o'z o'zidan dorivor o'simliklar, ekinlar, dorivor mevalar va sabzavotlarga bo'lgan talabni oshiradi.

FAO (Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti) hisob-kitoblariga ko'ra, butun dunyo bo'ylab 330 million tonna dorivor va hushb o'y o'simliklarni ishlab chiqarish uchun 77 million akr yer ishlatililib kelinmoqda va bu ko'rsatkich yildan yilga oshib bormoqda ^[3]. Bu esa 31160794,452 gektar yer maydonlari degani. Har bir mahsulot bo'yicha yetakchi import va yetakchi eksport qiluvchi davlatlari bor. Dorivor o'simliklarga nisbatan eng yuqori talab ko'rsatayotganlar bugungi kunda Yaponiya, AQSH va Yevropadir, ular bugungi kunda dunyoning dorivor o'simliklarga nisbatan asosiy iste'molchilari hisoblanishadi, Hindiston va Xitoy esa Osiyodagi eng muhim dorivor o'simliklarni yetkazib berish bo'yicha dunyoda yetakchi o'rinlarni egallab turibdi ^[4]. 2022-yilda o'simlik dori vositalarining global bozori 165.66 milliard dollarni tashkil etgan va 2033-yilga qadar bu k o'rsatkich taxminan 600 milliard dollarga yetishi mumkinligi tahmin qilinmoqda ^[5] (bu haqida maqolada prognozlar taqdim etiladi). Oregano, bibariya, adachayi, sh o'r, yalpiz, timyan va dafna barglari kabi quruq o'tlarni butun o'simlik yoki kukun shaklida hisobga oladigan bo'lsak, global bozor 2022 yildagi 5,8 milliard dollarlik k o'rsatkichdan 2023-yilda 6,17 milliard dollarga o'sdi bu degani yillik o'sish sur'ati 6,3% ni tashkil etdi va 2027-yilga qadar bu k o'rsatkich 7,93 milliard dollarga yetishi kutilmoqda ^[6]. Dunyoning ko'plab mamlakatlari xalqaro bozorda yuqori qiymatli dorivor o'simliklarga yetishtirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Bizda sir emaski dorivor o'simliklar asrlar davomida O'zbekiston sivilizatsiyasining muhim qismlari sifatida rivojlangan. O'simliklar va ekinlar uchun qulay iqlim sharoitlari har qanday turdagi sifatli o'simliklarni yetishtirishga imkon bergan. Bugungi kungi ma'lumotlarga nazar tashlaydigan bo'lsak, Markaziy Osiyoni dorivor o'simliklar dunyosi b o'yicha qo'shni mintaqalari bilan taqqoslaydigan bo'lsak, O'zbekistonning tog'laridagi maydon birligiga nisbati b o'yicha o'simliklar soni bir necha baravar k o'proqni tashkil etadi ^[7]. So'nggi yillarda O'zbekistonda ham dorivor o'simliklarni yetishtirish va ulardan samarali foydalanishga alohida siyosiy darajada e'tibor qaratilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 20.05.2022-yildagi PQ-251-sonli "Dorivor o'simliklarni madaniy holda yetishtirish va qayta ishlash hamda ulardan keng foydalanishda tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorida 2022–2026-yillar uchun har bir viloyat, har bir sohada dorivor o'simliklarga nisbatan alohida e'tibor qaratilishi belgilab o'tilgan. Bunda farmasevtika sohani rivojidan tortib xalqaro bozorlarda milliy brendni yuksaltirishga bo'lgan ishlarni maqsad qilib olingan ^[8].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Dorivor o'simliklarning iqtisodiyotdagi o'rni haqida har bitta iqtisodchi olim t o'xtalib o'tgan bo'lsa, marekologlar dorivor o'simliklar bozorini tubdan tahlil qilishgan. 1998-yil 22–23-iyunda Yevropada Royal botanic gardens, Kew Britanic kingdom, Traffic Europe tomonidan tashkil etilgan “Yevropada savdoda dorivor o'simliklarni saqlash bo'yicha birinchi xalqaro simpozium.” bo'yicha birinchi xalqaro simpoziumda Albaniya, Bolgariya, Frantsiya, Germaniya, Vengriya, Ispaniya, Turkiya va Buyuk Britaniya va hattoki Arika q o'shma shtatlaridan vakillar ishtirok etdi[9]. Dorivor o'simliklar savdosiga nisbatan bunday e'tibor esa keyinchalik Yevropa, Aqsh, Afrika mamlakatlari olimlari, savdogarlari va marketologlari ushbu mavzuga alohida to'xtalishiga turtki bo'ldi. Afrika mamlakatlarida bunga qadar dorivor o'simliklarni yetishtirish va sotuvga tayyorlash bilan shug'ullanishni boshlagan olimlarning ilmiy ishlari tez sur'atda darslik va o'quv qo'llanma sifatida ta'lim muassasalarida taqdim etila boshlandi. Xususan, Myles Mander tomonidan taqdim etilgan “Janubiy Afrikada mahalliy dorivor o'simliklarning marketing” nomli o'quv qo'llanmada KwaZulu-Natalda dorivor o'simliklar tarixi, ularning ustida ishlagan olimlarning ilmiy ishlari, mahalliy aholining xalq orasida mashhur dorivor o'simliklar savdosiga yondashishi haqida chuqur izlanilgan va tahlil qilingan ma'lumotlar keltirilgan. Misol tariqasida 1998-yillar mobaynida Janubiy Afrikada 700 dan ortiq o'simlik turlari faol ravishda sotilishi va ularning katta qismi yovvoyi holda o'sishi shu bilan bir qatorda yovvoyi zaxiralarni intensiv yig'ish mintaqadagi bioxilma-xillikka jiddiy tahdidlar solishi mumkinligiga alohida to'xtalib o'tgan ^[10]. 1998-yillardan so'ng nafaqat ilm fan xususan marketing sohasida ham bir qancha o'zgarishlar b o'ldi. 2000-yillardan keyingi darsliklar va o'quv qo'llanmalarda dorivor o'simliklar bozori alohida marketing va menejmentga suyanan holda bozor tahlillari amalga oshirilgan. 2007-yil A.K.M. Shahidullah “Bangladeshda aholi turmush tarzini yaxshilash va ekologik barqarorlikni ta'minlashda dorivor o'simliklarning roli” nomli ilmiy ishida bozor strukturasi, savdoda mahsulotlarning kuchli va kuchsiz tomonlari va SWOT tahlillari keltirib o'tilgan ^[11].

Zamonaviy adabiyotlar ma'lumotlarga yondashadigan bo'lsak sekin astalik bilan dorivor o'simliklarning mamlakatlar iqtisodiyotidagi muhim roliga va ularning iqtisodiy foydalariga to'xtalamiz. 2023-yil dekabr oyida Michael Asigbaase tominidan olib borilgan Ganadagi Asukese va Amama o'rmon qo'riqxonalaridagi tadqiqot ishlari “Dorivor o'simliklarni saqlash va ularning iqtisodiy foydalari: Janubi-g'arbiy Gananing o'rmon chekkasidagi jamoalardan olingan ma'lumotlar asosida” nomi bilan Scopus bazasida ko'rinish berdi ^[12]. Bunda dorivor o'simliklarning hozirgi ahvoli va ularni saqlab qolishga qaratilgan chora tadbirlar amalga oshirilgan. Bunda k o'rsatilgan mahalliy dorivor o'simliklarning mavjudligi tendentsiyasi to'g'risidagi ma'lumotlar uch balli Likert shkalasi yordamida qayta ishlangan; ko'p (1), o'rtacha mavjud (2) va kamdan-kam bo'lib qoldi (3). Shunga o'xshab, dorivor o'simliklarni yo'qotish sabablari va ularni saqlash strategiyalari besh balli Likert shkalasi yordamida qayta ishlandi va tahlil qilindi; bunda mutlaqo qo'shilmayman (1), qo'shilmayman (2), befarq (3), roziman (4) va to'liq roziman (5). Ushbu ko'rsatkichlar ijtimoiy-demografik xususiyatlar bo'yicha o'rtacha hisoblangan ^[13].

Dorivor o'simliklar haqida gap ketganda Hindiston olimlari ishlariga alohida e'tibor qaratmasdan iloj yo'q, sababi Hindiston tarixdan dorivor o'simliklar vatani hisoblangan. Preet Amol Singh o'z shogirtlari bilan Hindistonning Panjob shtati dorivor o'simliklar sektoridagi qiyinchiliklar va imkoniyatlarni yaxshiroq tushunish, shuningdek, sohani tashkil etish va uzluksiz ishlashi uchun mavjud bilimlarga asoslangan tavsiyalar berish uchun o'tgazilgan ilmiy ishlar va o'rganishlar natijasi 2022-yil dekabr oyida Skopus bazasi jurnallaridan biri “Journal of Applied Research on Medicinal and Aromatic Plants” taqdim etildi. Ushbu ilmiy maqoladan izlanishlar aynan dorivor o'simliklar targ'ibotiga qaratilgani sezish mumkin. Ilmi ishda dorivor o'simliklar savdosi, ulardan kelayotgan daromadlar, bundan tashqari dorivor o'simliklarda qishloq xo'jaligi amaliyotlariga ham alohida to'xtalib o'tilgan ^[14]. Bundan tashqari, Shohana Parvin “Dunyoda dorivor va aromatik o'simliklarning potentsial roli va xalqaro savdosi” nomli ilmiy maqolasini taqdim etdi. Unda dorivor o'simliklar xalqaro savdosiga alohida to'xtalib o'tilgan ^[15]. Global bozor tahlillari va prognozlari haqida taqdimotlarni Fact.MR havolalarida uchratish mumkin ^[16].

NATIJALAR VA MUNOZARA

Ohirgi 10-15 yillik adabiyotlarni o'rganib chiqish bilan bir qatorda, so'nggi yillardagi eng yangi ilmiy ishlar va tadqiqotlar natijalari ayniqsa iqtisodiy passiv bo'lgan mamlakatlardagi ahvol bilan tanishib chiqamiz. Jumladan, Michael Asigbaase o'z ilmiy ishida e'tiborga loyiq natijalar bilan bo'lishgan. Ganadada joylashgan va ilmiy tadqiqot olib borilgan ikki o'rmon qo'riqxonasining chekka jamoalarida turli kasalliklar va kasalliklarni davolashda ishlatiladigan dorivor o'simliklar 143 turdan (54 oila) iborat va ular 135 ta kasalliklarni davolash uchun ishlatilishi haqida ma'lumotlarni keltirib o'tgan ^[17]. Shu bilan bir qatorda, dorivor o'simliklarda mas'ul shaxslar daromadiga sezilarli hissa qo'shgan va ba'zi hollarda u hattoki asosiy yoki yagona daromad manbayi bo'lgan (1-jadval).

1-jadval: Dorivor o'simliklardan foydalanishdan olingan yalpi yillik daromad ^[18]

O'zgaruvchan	Kategoriya	N	O'rtacha	Median
Jins	Erkak	112	947.87	980.16a
	Ayol	60	1047.84	746.79a
Oilaviy ahvol	Uylangan	102	1128.75	1120.19a
	Yagona	39	593.02	420.07b
	Beva qolgan	19	977.95	770.13ab
	Ajrashgan	11	1005.62	420.07b
Ta'lim darajasi	Boshlang'ich	33	990.77	980.16a
	O'rta maktab	54	956.83	1120.19a
	Texnik-kasb-hunar o'rta maktabi	57	1123.87	700.12a
	Oliy	7	1280.21	1120.19a
	Rasmiy ta'lim y o'q	21	554.56	420.07a
Tug'ilganligi	Mahalliy	117	936.09	840.14a
	Immigrant	54	1082.00	910.15a
Dini	Xristian	140	988.90	910.15a
	Musulmon	21	1087.98	1120.19a
	An'anaviy	7	511.09	420.07a
	Boshqa	2	1330.22	1330.22a
Kasb-hunar	Fermer	102	631.20	455.08c
	Tijoratchi/sotuvchi	29	2054.48	1400.23a
	O'simlikshunos	39	1101.77	1120.19b
	Gomeopat	2	1050.18	1050.18bc
Oila boshlig'ining turi	Matrearhal	23	1216.45	700.12a
	Patriarhal	147	954.91	840.14a

Eslatma: 8,57 GH¢ = 1 AQSh dollari (Gana banki kursi, 2022 yil dekabr). Har bir o'zgaruvchining median qiymatlari bir xil harflar bilan o'xshash va turli qiymatlarga ega bo'lganlar sezilarli darajada farq qiladi.

Ushbu jadvaldan ko'rinib turibdiki erkaklar va ayollar dorivor o'simliklardan foydalanish nisbati 1,87:1 ni tashkil etmoqda, bu esa o'z navbatida erkaklar ayollarga nisbatan dorivor o'simliklardan ko'proq foydalanishini ko'rsatadi. Jadval taqdim etayotgan ma'lumotlardan shuni bilish mumkinki, dorivor o'simliklarga mas'ul shaxslarga nisbatan ko'rsatkichlar asosan mahalliy aholi, nasroniylar va fermerlarda yuqoridir. Oila yetakchiligining asosiy shakli patriarxal bo'lgan oilalar mas'ul shaxslarning katta qismi tashkil etar ekan(147), lekin jadvalda ko'rsatilgandek ba'zi oilalar (23 oila) matriarxal rahbarlik turiga mansubdir. Mas'ullarning ko'pchiligi (84%) ma'lumotga ma'lumotga ega bo'lgan bir vaqtda ulardan 12% esa rasmiy ma'lumotga ega emas degan ma'lumot taqdim etilgan; Savodlilarning bir qismi atiga 4% oliy ma'lumotga ega. Javobgarlarning 59 foizi turmush qurgan, 41 foizi esa oilaga ega emas ya'ni, turmush qurmagan, beva va ajrashganlar. Iqtisodiy rivojlanmagan mamlakatlar uchun dorivor o'simliklarni yetishtirish va sotish faqat iqtisodiy foyda emas balki eng avvalo aholining bir qismini ish bilan ta'minlab turishdir.

Xalqaro miqyosda dorivor o'simliklar savdosi bo'yicha tadqiqotlar natijalariga nazar solamiz. Yuqorida aytib o'tilganidek, Dorivor o'simliklar va hushbo'y o'simliklar uchun milliy, mintaqaviy va hattoki global bozorlarda talab ortib bormoqda. Dorivor o'simliklar vositalarining eng katta bozorlari Xitoy, Yaponiya, Germaniya, Italiya, AQSh, Buyuk Britaniya, Fransiya va Ispaniyada joylashgan. Asosiy import bozorlari AQSh va Yevropa Ittifoqidir. Rivojlanayotgan mamlakatlarning aksariyati, jumladan, Xitoy va Hindiston kosmetika, parfyumeriya, o'simlik toniklari va shunga o'xshash boshqa mahsulotlarni eksport qilganligi sababli, ushbu sektorda kamaygan mamlakatlar eksportini rivojlantirish istiqbollari mavjud ^[19]. Maqola kirish qismida 2022-yil natijalar va taxminiy prognozlar keltirib o'tilgandi. Ilmiy havolalar bu kabi bir nechta prognozlarni taqdim etgan va bazi bir prognozlarga nazar solsak Fact.MR 2023-yil natijalariga asoslangan holda 2033-yilga qadar (ya'ni 10 yil) bo'lgan vaqt mobaynida kutilishi mumkin bo'lgan natijalarga "Dorivor o'simliklar bozorining istiqbollari (2023–2033)" nomi ostida ilmiy havola orqali prognozlarni taqdim etdi. Unga ko'ra 2023-yilda butun dunyo bo'ylab dorivor o'simliklar savdosi 328 milliard dollarga baholangan bo'lsa, 2033-yil oxiriga kelib bu ko'rsatkich 555 milliard dollarga ko'tarilishi prognoz qilingan ^[20]. Quydagi jadvalga nazar tashlaymiz.

2-jadval: Dorivor o'simliklar bozori uchun 10 yillik prognoz (2023-2033) ^[21]

Xossalari	Tafsilotlar
Dorivor o'simliklar bozori hajmi (2023)	328 milliard AQSh \$
Prognoz qilingan bozor qiymati (2033)	555 milliard AQSh \$
Global bozor o'sish sur'ati (2023-2033)	5.4% o'rtacha
Kosmetik maqsadlarda foydalanish uchun dorivor o'simliklarga bo'lgan talabning o'sishi	7% o'rtacha
Asosiy kompaniyalar profili	Zielpol Herbs Zaparozhye Falcon Trading Company Wellgreen Technology Co.Ltd. Penn Herb Company Ltd. Mountain Rose Herbs Jahrom Green Kian. Elmar D.O.O. Himalayan Bio Trade Pvt. Ltd. Starwest Botanicals Sunrise Nutrachem Group Co. Ltd. Piante Officinali San Marco Yogi Globals Shanxi Hongda Phytochemistry Co. Ltd.

Jadvaldan ko'rish mumkinki dorivor o'simliklar bozorida sezilarli o'sishlar taxmin qilingan. 2023-yilgi va 2033 yilgi natijalar orasida o'rtacha 5.4% o'rtacha o'sish surati taxmin qilinmoqda. Bu esa, o'z navbatida, bugunga qadar o'sish holatiga nazar solish bilan o'lgan albatta, demak xalqaro bozorda dorivor o'simliklar savdo qoniqarli natijalarni kutmoqda. Shu bilan bir qatorda, dorivor o'simliklarga bo'lgan talab nafaqat dori-darmon uchun balki kosmetik maqsadlar uchun sezilarli o'sishni kutmoqda. Bu esa jadvalda taxminiy o'rtacha 7%, deb berilgan.

DBMR sayti 2023-yil sentabr oyida o'zining dorivor o'simliklar bozori uchun 2030-yilga qadar o'sish prognozini taqdim etdi. Natijalar 2022-yil natijalariga asoslangan holda 2023-2030-yillarga prognoz taqdim etilgan.

Quyidagi jadvalga nazar solamiz.

3-jadval: Dorivor o'simliklar bozorining ko'lami va segmentatsiyasi ^[22]

HISOBOT METRIKASI	TAFSILOTLAR
Prognoz davri	2023-2030
Asosiy yil	2022
Tarixiy yil	2021 (2015-2020 yillarga moslashtirilgan)
Miqdoriy birliklar	Daromad milliard AQSH dollarida, hajmi birliklarda, narxlash AQSH dollarida
Qamrab olingan segmentlar	Dorivor o'simliklar turi (Shandra vulgaris, klyukva, Ekinezya, Kurkumin, "yashil" choy o'simligi, qora kohosh, Aloe Vera, Zanjabil, Kokos palmasi, Dolchin, Sarimsoq), Turkum Begona o'simliklari, O'simlik mahsulotlari, O'simlikshunoslik, O'simlik q o'shimchalari, shakli (ekstraktlar, kukunlar, kapsulalar va siroplar), manba (barglar, ildiz va qobiqlar, butun o'simliklar, mevalar), tarqatish kanallari (kasalxona va chakana dorixonalar va elektron tijorat)
Qamrab olingan mamlakatlar	AQSh, Kanada, Meksika, Germaniya, Italiya, Buyuk Britaniya, Fransiya, Ispaniya, Niderlandiya, Belgiya, Shveytsariya, Turkiya, Rossiya, Qolgan Yevropa, Yaponiya, Xitoy, Hindiston, Janubiy Koreya, Avstraliya, Singapur, Malayziya, Tailand, Indoneziya, Filippin, Osiyo-Tinch okeanining qolgan qismi, Braziliya, Argentina, Janubiy Amerikaning qolgan qismi, Janubiy Afrika, Saudiya Arabistoni, BAA, Misr, Isroil, Yaqin Sharq va Afrikaning qolgan qismi
Qamrab olingan bozor ishtirokchilari	Arizona Natural (AQSh), Arkopharma (Fransiya), Bio Botanica, Inc. (AQSh), Bionorica SE (Germaniya), Gaia Herbs (AQSh), Glanbia PLC (Irlandiya), Herb Pharm (AQSh), Herbalife International of America, Inc. (AQSh), Hevert (AQSh), The Himalaya Drug Company (Hindiston), i-Health, Inc. (AQSh), Indfrag Biosciences (Hindiston)
Bozor imkoniyatlari	Ilmiy-tadqiqot va ishlanmalar sonining ko'payishi Yangi o'simlik preparatlarini ishlab chiqilishi.

DBMR o'z hisobotlarida bozor sharoitlari, talablar, ishtirokchilar va boshqa omillarga chuqurroq yondashgan. Davlatlar qamrovini ham kengroq olgan bo'lsa, Fact.MR o'z prognozlarida doimiy ravishda iqtisodiy, satistik yondashuvlarga ko'proq to'xtaladi.

XULOSA

Umuman olganda dorivor o'simliklarga bo'lgan talab va taklif holatlari har bitta iqtisodchi uchun va dorivor o'simliklarni yetishtiruvchi mamlakatlar uchun esa talabni o'rgangan holda, takrorlanmas taklifni taqdim etish muhimroqdir. Bugungi kunda o'simlik yoki ekin ekish uchun yerga ega mamlakatlarning deyarli barchasi dorivor o'simliklarni yetishtirish va ulardan iqtisodiy Farmasevtik, tibbiy, kosmetik maqsadlarda foydalanishni maqsad qilishgan.

Bugungi kunda bozor holati va kelgusidagi prognozlar o'sish holatlarini taxmin etmoqda, shu bilan bir qatorda kelgusida, ya'ni yaqin 10 yillikda kuzatilishi mumkin bo'lgan qurg'oqchilik, global isish holatlarini hisobga olgan holda:

- Xalqaro bozorni suv kam talab etuvchi, qurg'oqchilikka chidamli bo'lgan dorivor o'simliklar bilan boyitish lozim;
- Yetishtirish texnologiyalarini tubdan o'rganib chiqib, oz yerdan ko'p miqdorda hosil olish y o'llarini tatbiq etish lozim;
- Mamlakatlar alohisiga ham dorivor o'simliklarni yetishtirish, ularni farqlash kabi elementar bilimlarni berish lozim, dorivor o'simliklar foydali bo'lishi bilan bir qatorda zararli turlari ham mavjud.
- Xalqaro bozorlarda yuqori talab ko'rsatayotgan mamlakat yoki kompaniyalarning talablarini chuqur o'rgangan holda, ular bilan savdo-sotiq aloqalarini yo'lga qo'yish lozim.

Qo'llanilgan manbalar ro'yxati:

1. Chandra P. mini review of challenges and directions for future research.// In Natural Resources Forum "The medicinal and aromatic plants business of Uttarak"- Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd, 2020, August. pp. –274-285
2. Dr.Dimitrios Argyropoulos (2019) EIP-AGRI Focus Group Plant-based medicinal and cosmetic products. University of Hohenheim, Research Center for Bioeconomy Wollgrasweg https://ec.europa.eu/eip/agriculture/sites/default/files/fg35_starting_paper_2019_en.pdf
3. Market Reports (2023) Newsmanttraa Herbal Medicines Market: The Global Market for Herbal Medicines https://www.reportlinker.com/p06031785/?utm_source=GNW
4. ReporterLinker(2023) Dried Herbs Global Market Report 2023: <https://www.globenewswire.com/news-release/2023/03/07/2622091/0/en/Dried-Herbs-Global-Market-Report-2023.html>
5. O'zbekiston milliy turistik markazi (2023) O'zbek dorivor o'simliklari.
6. <https://uzbekistan.travel/uz/o/ozbek-dorivor-osimliklari>.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori (2022) Dorivor o'simliklarni madaniy holda yetishtirish va qayta ishlash hamda davolashda ulardan keng foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida.
8. <https://lex.uz/ru/docs/-6027139>
9. "First international symposium on the conservation of medicinal plants in trade in Europe". United Kingdom Royal botanic gardens Kew//1998
10. Myles Mander "Janubiy Afrikada mahalliy dorivor o'simliklarning marketing" Rim. 1998-yil.
11. A.K.M. Shahidullah "Bangladeshda aholi turmush tarzini yaxshilash va ekologik barqarorlikni ta'minlashda dorivor o'simliklarning roli". 2007-yil.
12. Michael Asigbaase "Dorivor o'simliklarni saqlash va ularning iqtisodiy foydalari: Janubi-g'arbiy Gananing o'rmon chekkasidagi jamoalardan olingan ma'lumotlar asosida" Trees, Forest and People// 2023-yil dekabr oyida <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666719323000948>
13. Michael Asigbaase "Dorivor o'simliklarni saqlash va ularning iqtisodiy foydalari: Janubi-g'arbiy Gananing o'rmon chekkasidagi jamoalardan olingan ma'lumotlar asosida" Trees, Forest and People// 2023-yil dekabr oyida <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666719323000948>
14. "An overview of some important deliberations to promote medicinal plants cultivation" Journal of Applied Research on Medicinal and Aromatic Plants Volume 31, December 2022, 100400
15. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2214786122000328>
16. Shohana Parvin., Anika Reza., "Potential Role and International Trade of Medicinal and Aromatic Plants in the World"European Journal of Agriculture&Food Sciences ISSN(Online):2684-1827// <https://www.ejfood.org/index.php/ejfood/article/view/701>
17. Fact.MR (2024) "Medicinal Herbs Market" <https://www.factmr.com/report/4070/medicinal-herbs-market>
18. Michael Asigbaase "Dorivor o'simliklarni saqlash va ularning iqtisodiy foydalari: Janubi-g'arbiy Gananing o'rmon chekkasidagi jamoalardan olingan ma'lumotlar asosida" Trees, Forest and People// 2023-yil dekabr oyida <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666719323000948>

19. Michael Asigbaase "Dorivor o'simliklarni saqlash va ularning iqtisodiy foydalari: Janubi-g'arbiy Gananing o'rmon chekasidagi jamoalardan olingan ma'lumotlar asosida" Trees, Forest and People// 2023-yil dekabr oyida <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666719323000948>
20. Shohana Parvin., Anika Reza., "Potential Role and International Trade of Medicinal and Aromatic Plants in the World"European Journal of Agriculture&Food Sciences ISSN(Online):2684-1827// <https://www.ejfood.org/index.php/ejfood/article/view/701>
21. Fact.MR (2024) "Medicinal Herbs Market" <https://www.factmr.com/report/4070/medicinal-herbs-market>.
22. Fact.MR (2024) "Medicinal Herbs Market" <https://www.factmr.com/report/4070/medicinal-herbs-market>.
23. DBMR(2023) Global Medicinal Herbs Market – Industry Trends and Forecast to 2030//Healthcare.
24. <https://www.databridgemarketresearch.com/reports/global-medicinal-herbs-market>.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.